

Kultúra és „információs sztráda”

„A világgazdaság integrálódásának, a technológia és nevezetesen az informatika rohamos fejlődésének mai fokán a kultúra mibenléte, szerepe és helye a társadalomban újragondolásra, új meghatározásra szorul.” Ezekkel a gondolatokkal vezeti be Fejtő Ferenc azt a remek kis könyvet, amelyet Rózsa György, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának főigazgatója írt „Kulturális örökség és információs társadalom” címmel. (Argumentum Kiadó, 1995. p. 82.) Rózsa szinte mindegyik könyvének vezérgondolata a gazdasági és a kulturális fejlődés összefüggéseinek a keresése és elemzése. (1965-ben „A társadalomtudományi kutatás és a tudományszervezés tájékoztatási problémái” c. könyvében – Akadémiai Kiadó – a gazdaság és a kultúra integrációjával foglalkozott. „Tudományos tájékoztatás és társadalom” c. művében pedig – Akadémiai Kiadó, 1972 – a tájékoztatás termelőerővé válásának tendenciáját fejtegeti.) Új könyvét is azzal a gondolattal vezeti be, hogy korreláció van a gazdaság és a kultúra színvonala között. Felveti azt a merész hipotézist, hogy a kultúra – vagy annak szinonimája, a műveltség – gazdasági kategória. A kulturális örökség és az informatika pedig konkrétan az „információs szupersztráda” keretei között integrálódik. Ez a folyamat ugyanakkor problémákkal, veszélyekkel is jár. Baudelaire-től vett hasonlattal úgy jellemzi a helyzetet; ahogy az albatrosz madarat a hajó utasainak a szárnyaira rakott terhek óriási súlya húzza le, úgy szorongatják a mai kor emberét az információban való eligazodás nehézségei.

*

Rózsa először áttekinti a kulturális örökség és gazdasági növekedés összefüggéseit. A világnak centrum- és periféria országokra való kettéválásából vezeti le az ún. „cargokultúra” veszélyeit, ahol a hagyományos kultúra él együtt a más – fejlettebb – népektől átvett és belsőleg meg nem értett, fel nem dolgozott technikai vívmányokkal. (Egy csendes-óceániai benszülött törzs között vették észre, hogy vallási hitviláguk ceremóniái segítségével az égből várták azoknak az áruknak a ledobását (cargoszállítmány), amelyeket a korábban náluk élő fehér emberek légi úton kaptak meg.

A Galambpostától a kommunikációs hálózatokig c. első fejezetben a szerző a kultúrát úgy határozza meg, mint „... az emberi tevékenység legáltalánosabb és legmagasabb szintű megnyilvánulását.” Vizsgálja a kultúra és az intelligencia quotiens, a modernizáció és a kulturális örökség, a reális kulturális és gazdasági minimum és szervezeti érettség; az írásbeliség és az információs társadalom „információs szuperautósztrádája”; a nemzetközi technikai segítségnyújtás „egy fedél alatti” alternatívája és szinergetikus hatása közötti összefüggéseket. A fejlett és fejletlen országok különbségeinek csökkentéséért száll síkra, bár nem tartja reális célkitűzésnek a közöttük lévő szakadék megszüntetését. A szolgáltatás-célú segítségnyújtást fontosabbnak tartja a beruházás-központú segítségnyújtásnál.

Úgy véli, hogy az informatikával átítatott humanista társadalom megmentheti a közvetlen emberi dialógust. Nemzetközi kulturális (tudományos) fórum összehívását és működtetését javasolja a kulturális örökség és a gazdasági növekedés összefüggéseinek a megvitatására.

Könyve második részében Rózsa György megvizsgálja a közép-európai változások hatását az „írásmesterségekre”. A könyvkiadást, terjesztést és a könyvtárak helyzetét veszi szemügyre. Kedvenc hasonlatát John le Carré-tól veszi, aki Éjszakai portás című könyvében azt a beduin bölcsességet idézi, miszerint nem szabad a sátorba beengedni a tevé orrát, mert utána megjelenik az egész tevé. Nyilvánvalóan Rózsa itt azzal a szemlélettel vitatkozik, amely a kultúra állami támogatását megszüntetné és az „írásmesterségeket” is teljesen kiszolgáltatná a szabad piaci erőknek és mechanizmusoknak. A „zanzásított állami támogatás” helyett azt javasolja, hogy a világon megjelent minden könyv legyen meg az ország valamelyik könyvtárában; hogy a kulturális költségeket indexeljék (azaz tartsanak lépést az infláció ütemével); hogy konzorciumok formájában jöjjön létre szervezeti integráció az „írásmesterségekkel” kapcsolatos tevékenységek rendszerszerű összefogására. Az előttünk álló alternatívát úgy fogalmazza meg, hogy vagy az „írásmesterségek” reneszánsza, vagy ezek elsilányulása következik be. Nemzetközi vizsgálatokat ismertet, amelyek a liberális, a szocialista és a harmadik világ bibliológiai modelljei alapján megoldhatónak látják, hogy az anarchikus tendenciák helyett az „írásmesterségek” rehabilitációja felé haladjunk.

*

Rózsa György javaslatokkal zárja könyvét, amelyek az információs sztráda felhasználásától – a szétesett könyvterjesztés visszaállításán, Társadalmi Olvasói Tanács felállításán keresztül – a privatizált könyvesboltok profiljának megőrzéséig, kulturális célú hitelek felvételének lehetőségéig húzódnak. A kultúra reneszánszának legfontosabb előfeltételét azonban attól várja, amit Pasteur mormogott magában: „Az embernek dolgoznia kell!”

Dr. Farkas János

Rajzoktatás és vizuális kultúra

Későn nyert polgárjogot a rajz tárgy az európai iskolákban, csak a 19. század derekán, így aligha meglepő, hogy ennek a készség- és látásfejlesztő, rendkívül fontos stúdiumnak kevésbé gazdag a szakirodalma, mint a „még régebbi” tantárgyaké. A rajz melléktantárgy, mondják, és sok helyütt még most is tárgyuk elismertetéséért, egyenjogúságáért kell harcolni-

uk a lelkes rajztanároknak. Pedig hát az iskolai rajz lényege szerint nem függelék a tantárgyak végén.

Korunkban kiváltképpen megnőtt a rajztanítás jelentősége: *Báthory Zoltán* művelődési helyettes államtitkár írja a rajztanárok egyletének „*Első száz évünk*” című jubileumi emlékkönyvében: „A rajztudás, a térszemlélet, a belső látás, a tájékozódó-, lát-

ványértelmező- és rajzolásai készség minden alkotó munkának, termelő, technológiai folyamatnak egyik nélkülözhetetlen alapfeltétele. Egyetemes közlési mód, amely nemcsak a termelő ágazatokban tart igényt súlyának megfelelő elismerésre, hanem az általános műveltséget és a szakképzést megalapozó iskolai nevelő-oktató munkában is.”

Hajdan hasonló felismerés nyomán verekedte be magát a rajz az iskolai tantárgyak közé. Az időpontot illetően az 1851-es esztendőnek van jelentősége, amikor is Londonban megrendezték az első vilákiállítást. Feljegyezték, hogy a legtöbb elismerést francia cégek kapták a bemutatott szerszámgépekért, valamint műszaki és kézműipari tárgyaikért. Fél Európa, de mindenekelőtt Anglia féltékeny lett a franciákra, akik sikereik titkát az iskolai és az iskolán kívüli rajzitanítás hatékonyságával magyarázták, ami megalapozta szakmunkásaik vizuális kultúráját. Ettől kezdve nemcsak Angliában, hanem Európa számos országában is előtérbe került az iskolai rajzitanítás.

Nálunk Eötvös József második minisztersége alatt (1867–1871) következett be a nagy áttörés a rajz elfogadtatásában, amikor is a művelődési kormányzat e tekintetben hármast cél tűzött ki maga elé: megteremteni Magyarország képzőművészetét; feléleszteni műiparát; az ezekhez nélkülözhetetlen iskolai rajzitanítást olyan színvonalra emelni, hogy abból a művészet és a műipar is állandóan táplálkozhatson, fejlődhesen.

Eötvös e rendkívüli feladatok megoldásával fiának, Lorádnak nevelőjét, *Keleti Gusztáv* (1834–1902) festőművészt bízta meg. Keleti két éves külföldi tanulmányút után, 1870-ben ha-

talmas, összefoglaló tanulmányt tesz le a miniszteri asztalra („*A képzőművészeti oktatás külföldön és feladatai hazánkban*”). Ebben egy életre szóló programot fogalmaz meg, melyet haláláig sikerült is megvalósítania: létrehozta a magyar rajzoktatást az elemi-től a mintarajztanodáig.

Mindezt az említett jubileumi emlékkönyvből veszem, amely a *Magyar Rajzitanárok Országos Egyesülete* alapításának centenáriumára, illetve újjászervezésének tizedik évfordulójára jelent meg a honfoglalás 1100. évében. Szerkesztette *Csőregh Éva*, az egyesület elnöke.

Nagy hagyományuk van a magyar művelődéstörténetben a ma is dívó évkönyveknek s az egy-egy intézmény történetéhez kapcsolódó jubileumi kiadványoknak. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnak szinte teljes – több ezer példányból álló – gyűjteménye van a hazai középiskolák és más művelődési-oktatási intézmények évkönyveiből, úgynevezett értesítőiből. Műfaját tekintve az emlékkönyv, az iskolai évkönyv a történeti szakirodalom része, sokféle százból sodort krónika.

Tartalmilag sok minden belefér az alkalomhoz kötődő kiadványokba, krónika, leltár, jelentés, tudományos dolgozat, statisztika stb., a legfontosabb azonban a történetiség. A gondosan összeállított évkönyv, emlékkönyv: visszapillantó tükör, közvetlen közelre és a távolabbi múltra egyaránt. Ilyen munka Csőregh Éva könyve is, amelynek az írásai érzékletes képet festenek egy százéves egyesület működéséről.

Keleti Gusztáv lendületes tevékenységének köszönhetően a „tagadhatatlan lendületben lévő honi rajzoktatás” társadalmi elismertsége fokozatosan emelkedett a múlt század

utolsó évtizedeiben. A millenniumi ünnepségsorozat részeként 1896-ban megrendezett II. országos és egyetemes tanügyi kongresszuson „rajz-oktatási alosztály” alakult, amely azonnal állást foglalt a rajztanítás során következő feladatairól, valamint arról is határozott, hogy „a rajztanárok egyesülete és szaklapja megalapítandó”.

Alapos előkészületek után végül is (76 taggal) 1897-ben alakult meg az egyesület, mely fennállásáig, 1942-ig széles körű szakmai tevékenységet folytatott; ekkor a háborús helyzetre való hivatkozással szüntették meg. Csöregh Éva így foglalja össze az első negyvenöt esztendő eredményeit: „Saját körükön belül szervezték meg továbbképzésüket; szaktanfolyamok, szemináriumok, felolvasó ülések, művésztelepi részvétel, kiállítások, múzeumi programok mellett rajztanítási vezérfonalakat, rajzos tanmeneteket adtak közre és vitattak meg.”

Negyvenhárom évi szünet után, 1985-ben újjáalakult az egyesület a sokoldalú (művész és tudós) *Nemcsics Antal* elnökletével. Főtitkár az újjászervezés elindítója s ma is az egyesület lelke – már elnöke –, Csöregh Éva. Az ő tevékenységük ugyanúgy sokrétű, mint az elődöké volt, kiállítások és alkotótáborok szervezésétől a tankönyvírásig terjed. Az évkönyv jól dokumentálja a gazdag szakszervezeti életet. Az egyesület tagjai részt vettek a nemzeti alaptanterv munkálataiban is, ők dolgozták ki a vizuális kultúrát felölelő művelődési területen az oktatás követelményrendszerét.

Van ennek a szép kivitelű emlékkönyvnek más érdeme is, nemcsak a magas ívű szakmai visszatekintés. A kötet második felét kitevő tanulmányokra, esszékre gondolunk, amelyek éles megvilágításba helyezik a rajztanítás alapvető módszertani és esztétikai kérdéseit. Így például a vizuális nevelés komplexitását alátámasztó tanulmány – a nemrég elhunyt *Drahoš István* írása – a vizuális-motorikus és a művészeti-esztétikai nevelést, az egzakttságot és a szemléletességet kapcsolja össze. Nagy érdeklődésre számíthat Balogh Jenő eszmefuttatása a művészet és a művészi megismerés tantárgypedagógiai helyzetéről. „Nem a művészet megismerése a cél, hanem a művészi megismerés módszerének az elsajátítása”, fejtegeti a szerző; szerinte a műelemzést ki kell szabadítani tantárgyi kötöttségeiből.

Elgépiesedett korunkban a társadalmi-gazdasági környezet gyakorlatias hatásai nyomán néha már azok sem hisznek az esztétikai nevelőhatások személyiségformáló erejében, akik legközelebb állnak a fiatalokhoz: pedagógusok és könyvtárosok. Egy ilyen hitet sugárzó, sokoldalú könyv, a jó tanárok megszállottsága és példája új erőt ad, s talán fölsorakoztatja a kételkedőket az esztétikai szépet hirdető és kínáló mellé, hogy a vizuális kultúra és a művészet szeretet is beépülhessen a nehéz sorsú emberek hétköznapjaiba, munkájába is.

P. Kovács Imre

TextLib

Kevéssel beéri, de sokat nyújt a *TextLib* integrált könyvtári rendszer. Egy vagy több felhasználót kiszolgálva a könyvtári munkafolyamatok széles körét támogatja. Alacsony árával valamint a szoftver- és a hardverkönyezettel szembeni igénytelenségével tűnik ki a teljesítőképességben hasonlóak közül: átlagos felépítésű személyi számítógépeken hálózati operációs rendszer nélkül is képes sokfelhasználós és többfeladatos működésre. A *TextLib* ismeri a latin betűk összes ékezetes változatát, a cirill és a görög betűket, valamint a speciális írásjeleket is. A könyvtári dolgozók és az olvasók eltérő tevékenységét a bejelentkezőtől függő menürendszer tükrözi.

Kezelhető dokumentumtípusok:

könyv, időszaki kiadvány, cikk, audiovizuális dokumentum, tanulmány, térkép, disszertáció, kotta, szabadalom, szabvány, kutatásjelentés, számítógépprogram, kézirat.

A rendszer ára a támogatott munkafolyamatoktól függ:

az egy felhasználót kiszolgáló változatnál 100 000-250 000.-Ft, a hálózatos kiépítésnél 200 000-1 000 000.-Ft.

Könyvtári munkafolyamatok:

- bibliográfiai feldolgozás (formai, tartalmi feltárás, kivonatkészítés)
- katalógusfunkciók (űrlapos keresés, találati halmazok kezelése, katalóguscédula-nyomtatás)
- olvasószolgálat (olvasók nyilvántartása, beiratkozás, kölcsönzés, előjegyzés, visszavétel, díjak kezelése, levelezés)

A *TextLib*bel készített bibliográfiai leírás megfelel az MSz 3424, besorolási adatai pedig az MSz 3440 szabványcsalád előírásainak.

E-mail levelező lista és programok lemásolása:

Aktuális hírekről szól a *TextLib* levelező lista. Használatához küldjön "SUBSCRIBE TEXTLIB <az Ön neve>" tartalmú üzenetet a LISTSERV@HUEARN.SZTAKI.HU E-mail címre.

A demo *TextLib*et és a regisztrált példány felújítására szolgáló állományokat a TRILLA vagy a PETRA rendszer segítségével lemásolhatja a TEXTLIB.DEM illetve a TEXTLIB.122 könyvtárból.

Felhasználóink:

- Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	- Szolnoki Megyei Könyvtár
- A Külkereskedelmi Főiskola Könyvtára	- Békés Megyei Könyvtár
- Országos Kereskedelmi-Marketing Szakkönyvtár	- Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár
- A Budapesti Tanítóképző Főiskola Könyvtára	- Orosházi Városi Könyvtár
	- ...valamint további 140 könyvtár

InfoKer Számítástechnika-alkalmazási Kiszövetkezet

Cím: 1088 Budapest, Reviczky u. 3. - 1371 Budapest, Pf. 487

Tel: 138-4933/123 - Fax: 138-4933/202 - E-mail: H10023GRA@ELLA.HU